

WSTĘP

Współcześnie, w dobie rewolucji naukowo-technicznej oraz informacyjnej, powiązanych z ekspansją środków masowej informacji dla większości dzieci w wieku przedszkolnym komputer jest nieodłącznym elementem otaczającego świata. Większość z nich już w wieku trzech, czterech lat posiada wystarczającą wiedzę proceduralną, która pozwala im korzystać z tego urządzenia w potrzebnym dla nich zakresie, a przede wszystkim do zabawy. Właściwe ukierunkowanie dziecięcych zainteresowań poprzez odpowiednio zaprogramowane formy zabawy może przyczynić się do stworzenia dogodnych warunków wprowadzających w trudną sztukę czytania i pisanie.

W ostatniej dekadzie bardzo często podnosi się znaczenie tych umiejętności jako kluczowych kompetencji decydujących o dalszym życiu jednostki. Dobre ich opanowanie to podstawowy warunek umożliwiający sprostanie społecznym i ekonomicznym wyzwaniom jakie niesie XXI wiek.

Współczesne dzieci myślą i przetwarzają informacje odmiennie niż ich poprzednicy. Różnice te wykraczają głębiej i dalej niż podejrzewają rodzice czy nauczyciele. Odmiennie doświadczenia związane głównie z kontaktem z cyfrowymi mediami, powodują zmiany w strukturze mózgu. Marc Prensky (2001, s. 1) dokonał podziału społeczeństwa obierając jako kryterium korzystanie z technologii cyfrowej. *Digital Natives* – pokolenie cyfrowych tubylców, zanurzonych w świecie cyfrowych mediów i *Digital Immigrants* - pokolenie cyfrowych imigrantów, dla których technologia jest gąszczem, w którym uczą się poruszać.

Współczesne dzieci nazywane są dziećmi sieci – *sieciakami* (E. Bandyk, 2012), pokoleniem C – od słów *Computerized, Connected, always Clicking*, pokoleniem „kopiuj-wklej”, „dziećmi urodzonymi z myszką w rękę” (M. Szpunar, 2009, s. 261-267). Nazwy te wyraźnie wskazują, że młode pokolenie tak ściśle otoczone jest bitami, że traktuje to jako coś naturalnego, jako nieodłączny element swojego świata (D. Tapscott 2010, s. 38).

Don Tapscott przekonuje, że naturalnym stanem mentalnym dzieci sieci jest innowacyjność - jako jedna z ośmiu cech wyróżniających to pokolenie (2010, s. 172). Poza tym ceni ono sobie szybkość, lubi rozwiązywać problemy

metodą współpracy, pragnie, by praca była częścią zabawy. „*Pokolenie to doskonale rozumie, że rzeczywistość, do jakiej przygotowuje ich szkoła, dawno już nie istnieje, że większość zawodów, o jakich marzą dla swych pociech rodzice, nie będzie istnieć za dziesięć lat, a w ich miejsce pojawią się profesje, których nazw dziś jeszcze nie znamy*” (cyt. za: E. Bendyk 2012). Marc Prensky (2001, s. 3) jako pierwszy stwierdził, że szkoły, do których chodzą cyfrowi tubylcy nie mogą ciągle uczyć tak, jak w czasach, gdy w ławkach siedziały osoby wychowane w świecie bez komputerów. W szkole epoki sieci potrzebny jest inny nauczyciel. Postulowane zmiany dotyczą również edukacji elementarnej. W przedszkolach w mieście Auburn w stanie Maine (USA) wprowadzono pilotażowy program zastosowania iPadów do nauki czytania i matematyki, mający na celu sprawdzenie, jak ten sprzęt wpłynie na ich postępy. Dzieci, które pracowały z tabletem, osiągały lepsze wyniki w porównaniu z tymi, które nie miały dostępu do tego urządzenia. W każdym z badanych aspektów dzieci posługujące się iPadami przewyższały grupę porównawczą. Wysokie wyniki świadczące o wzroście poziomu umiejętności czytania i pisanie w tak krótkim czasie (eksperyment trwał dziewięć tygodni), przemawiają na korzyść uczenia się z tabletami (M. Kowalczyk 2012). Świadczy to o tym, że coraz większy odsetek dzieci potrafi posługiwać się nowoczesnymi technologiami zanim opanuje podstawowe umiejętności życiowe. Dziecko, które używa komputera, smartfona w codziennym życiu, przyzwyczajają się do tego urządzenia, jest to dla niego narzędzie nauki poprzez zabawę. Myślenie i przetwarzanie informacji u współczesnych dzieci przebiega odmiennie niż u ich poprzedników. Różnego rodzaju doświadczenia nabyte do 6 roku życia, w tym korzystanie z cyfrowych mediów, powodują zmiany w strukturze ich mózgow, mają ogromny wpływ na ich rozwój intelektualny, zachowanie, rozwój pamięci oraz metody uczenia się (N. Mindkur 2005, s. 856).

Podejmowane w Polsce badania nad wykorzystaniem nowoczesnych mediów, w tym komputera w edukacji przedszkolnej, nie wyczerpują całości problematyki. W prezentowanej publikacji przedstawione zostaną możliwości wykorzystania zabaw z komputerem w celu intensyfikacji procesu elementarnej umiejętności czytania i pisanie. Znajdą się także liczne przykłady zabaw powiązanych z edukacyjnymi programami komputerowymi, które mogą się stać doskonałą pomocą inspirującą i wspomagającą proces alfabetyzacji dzieci. Zaprezentowane wyniki badań empirycznych pokażą, iż możliwe jest wyjście naprzeciw potrzebom „*pokolenia sieci*”, poprzez otwarcie im drogi do świata pisma za pomocą nowoczesnego środka dydaktycznego, jakim jest komputer. Możliwe jest wyposażenie dzieci w kompetencje, dzięki którym będą stale rozwijać swój potencjał, poszerzać swoje horyzonty, myśleć krytycznie i twórczo – na miarę swojej epoki.

Książka składa się z pięciu rozdziałów, z których dwa początkowe mają charakter teoretyczny.

W rozdziale I, na podstawie literatury przedmiotu, dokonano analizy problematyki dotyczącej teoretycznych podstaw procesu czytania i pisania na tle przemian cywilizacyjnych.

Szczególne uwagę zwrócono na rolę sztuki czytania w dobie rewolucji informacyjnej, z podkreśleniem znaczenia umiejętności czytania świadomego, którego istotą jest rozumienie czytanego tekstu, czytanie krytyczne i twórcze. Omówiono także istotę procesu czytania i pisania, jego psychologiczne podstawy, rodzaje oraz proces nabywania tych umiejętności.

Rozdział II zawiera, dokonaną na podstawie literatury przedmiotu, charakterystykę zastosowania komputera w edukacji. Przedstawiono tu wpływ massmediów, w tym TV i innych elektronicznych środków przekazu, na rozwój dziecka. Scharakteryzowano rolę komputera we wspomaganiu procesu edukacji ze szczególnym uwzględnieniem edukacji przedszkolnej. Zaprezentowano też wyniki dotychczasowych badań nad wykorzystaniem programów komputerowych w procesie alfabetyzacji w kraju i za granicą.

W rozdziale III przedstawiono założenia metodologiczne badań własnych. Przedstawiono przedmiot badań, którym uczyniono proces elementarnej umiejętności czytania i pisania dzieci przedszkolnych oraz możliwość jego intensyfikacji poprzez wykorzystanie programów komputerowych jako nowoczesnych środków dydaktycznych. Dokonano również przeglądu zastosowanych metod, technik i narzędzi badawczych. Opisano główną metodę badań – naturalny eksperyment pedagogiczny, użyty jako metodę pozostająca w ścisłym związku z obserwacją i prowadzony w oparciu o własny edukacyjny program autorski pn. „*Z komputerem w świat literek*”. W rozdziale IV scharakteryzowano założenia koncepcji programu własnego „*Z komputerem w świat literek*” oraz organizację i przebieg eksperymentu pedagogicznego w grupie eksperymentalnej i kontrolnej.

Rozdział V zawiera omówienie efektów wykorzystania zabaw komputerowych we wczesnej nauce czytania i pisania. Dokonano tu analizy związków przyczynowo-skutkowych między zabiegami edukacyjnymi intensyfikującymi proces alfabetyzacji z wykorzystaniem edukacyjnego oprogramowania komputerowego a poziomem elementarnej umiejętności czytania i pisania dzieci 5 i 6 – letnich. Wyniki usystematyzowano z uwzględnieniem poziomu gotowości do nauki czytania i pisania w aspekcie psychomotorycznym, słownikowo-pojęciowym i emocjonalno-motywacyjnym oraz elementarnej umiejętności czytania i pisania z zakresie techniki czytania, rozumienia czytanego tekstu, umiejętności czytania krytycznego i twórczego. Zaprezentowano przykłady własnej twórczości pisarskiej dzieci, jakie powstały

w fazie bezgraficznej nauki pisania. Ukazano tu także poziom motywacji do nauki czytania i pisania, związany z dostępem do atrakcyjnych form nauki i pomocy dydaktycznych, w postaci edukacyjnych programów komputerowych. Przytoczono argumenty wskazujące na znaczącą ich rolę w stymulowaniu aktywności dzieci. Zwrócono uwagę na udział rodziny w procesie komputerowego wspomagania nauki czytania i pisania.

Całość rozważań kończy podsumowanie dowodzące skuteczności działań związanych ze wspieraniem procesu nabywania elementarnej umiejętności czytania i pisania poprzez zastosowanie zabaw komputerowych.

Książka jest przeznaczona dla studentów edukacji elementarnej przygotowujących się do podjęcia pracy w przedszkolu i klasach I-III, oraz nauczycieli – praktyków. Wychodzi naprzeciw ich potrzebom w obliczu nowych wyzwań podyktowanych przez rozwój technologii komunikacyjnych. Dostarcza bowiem nowych rozwiązań w zakresie alfabetyzacji dzieci, adekwatnych do wymagań współczesności, w sposób optymalny wykorzystujących możliwości oferowane przez technikę komputerową.

Autorka przedstawia sugestie pedagogiczne, które są wykonalne, pod warunkiem dokonania przemian związanych z kompetencjami nauczycieli, którzy w wielu sytuacjach nie potrafią wyjść naprzeciw oczekiwaniom dzieci. Proponuje między innymi upowszechnienie edukacyjnej koncepcji wspomagania elementarnej umiejętności czytania i pisania poprzez zastosowanie zabaw z odpowiednio dobranymi komputerowymi programami edukacyjnymi. Pokazuje jak uczynić komputer jednym z podstawowych środków dydaktycznych we wszystkich grupach wiekowych. Sugeruje również, by położyć większy nacisk na łączenie nauki czytania i pisania, a przedszkolne zabawy wzbogacić przez stosowanie niektórych technik C. Freineta (gazetka przedszkolna, korespondencja międzyprzedszkolna), w celu koncentrowania się na swobodnej ekspresji dziecka, a nie na technicznych aspektach umiejętności czytania i pisania. Wskazuje na duże znaczenie fazy bezgraficznej w nauce pisania i umożliwienie dzieciom samodzielnych prób pisania dzięki korzystaniu z klawiatury.

Funkcjonowanie współczesnego „pokolenia sieci” w medialnym świecie obliguje dorosłych do przygotowania dzieci do odpowiedzialnego, krytycznego i racjonalnego korzystania ze środków masowej informacji. Wymaga to wprowadzania w edukacji gruntownych zmian począwszy od jej najniższego szczebla – od wychowania przedszkolnego.

ROZDZIAŁ I

TEORETYCZNE PODSTAWY PROCESU CZYTANIA I PISANIA

WPROWADZENIE

Umiejętność czytania i pisania to fundamentalne sprawności komunikacji społecznej. Nie ma takiej dziedziny ludzkiej działalności, która mogłaby się bez nich obejść, począwszy od pracy zawodowej i nauki – po rozrywkę i relaks. Czytanie i pisanie to narzędzia poznawania świata w takim samym sensie jak mowa (por. A. Brzezińska 1987, s. 35).

Czytanie spełnia te potrzeby, których nie są w stanie zaspokoić żadne inne środki masowego przekazu. Bez tej umiejętności niemożliwe byłoby ukształtowanie się naszej kultury i cywilizacji. Do XIX wieku społeczeństwo było społeczeństwem analfabetów, a umiejętność czytania i pisania posiadali nieliczni. Sprawność ta jest podstawowym narzędziem poznania, ale sam proces efektywnego czytania usprawnia i kształci myślenie, koncentrację uwagi, wyobraźnię, pamięć, uczucia wyższe, aktywne i twórcze postawy, wiąże się z rozwojem umysłowym jednostki, procesami psychicznymi, zwłaszcza emocjonalnymi i motywacyjnymi. Biegłość w czytaniu jest niezbędnym warunkiem udziału jednostki w procesie kształcenia, a także czynnikiem stymulującym jej rozwój psychiczny (H. Cybulska 1987, s. 5).

Sztuka czytania i pisania jest ważnym czynnikiem w rozwoju dziecka, bowiem od niej zależy jego powodzenie w nauce szkolnej i efektywny udział w procesie nauczania - uczenia się. Nauczyć dzieci czytać, to znaczy otworzyć przed nimi drogę rozwoju umysłowego. Z wielu badań wynika, że poziom opanowania tej umiejętności jest jednym z ważniejszych czynników decydujących o statusie społecznym jednostki, tworzy podstawy edukacji i jest zasadniczym warunkiem jej powodzenia w szkole, a w przyszłości narzędziem samokształcenia (por. R. Dottrens 1970, s. 113; I. Białecki 1996, s. 21;